

Latvijas Universitāte
Izglītības zinātņu un psiholoģijas fakultāte
Izglītības pētniecības institūts

Antra Ozola, Kristīne Kampmane

Lasītprasme 4. klasē – lasītprasmes mērīšanas testu veidošanas metodika *PIRLS* pētījumā

Šis materiāls izstrādāts ESF projekta Nr. 4.2.2.5/1/23/I/001 "Dalība starptautiskos izglītības pētījumos izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas attīstībai un nodrošināšanai" ietvaros. Tajā publicētie lasītprasmes novērtēšanas instrumenti nedrīkst tikt izmantoti komerciālos nolūkos, un to autortiesības pieder *IEA* asociācijai (*IEA's Progress in International Reading Literacy Study – PIRLS 2021 Copyright © 2023 & PIRLS 2016 Copyright © 2017 International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). Publisher: TIMSS & PIRLS International Study Center, Lynch School of Education and Human Development, Boston College*). Tekstu un uzdevumu tulkojumu autortiesību turētājs ir Latvijas Universitātes Izglītības zinātņu un psiholoģijas fakultātes Izglītības pētniecības institūts.

Izdevumā ietvertos materiālus drīkst lejupielādēt un izdrukāt privātai nekomerciālai lietošanai vai izmantošanai nepastarpinātā mācību procesā, kā to nosaka Autortiesību likums. Ja rodas jautājumi par materiāla izmantošanu, iespējams sazināties ar autoriem, rakstot uz antra.ozola@lu.lv vai kristine.kampmane@lu.lv.

Šis ir tematiskais izvilkums no izdevuma *Starptautiskā lasītprasmes novērtēšanas pētījuma IEA PIRLS instrumenti skolēnu lasītprasmes mērīšanai* (Ozola, Kampmane, 2024, ISBN 978-9934-527-69-2), ar kura pilno tekstu iespējams iepazīties Latvijas Universitātes Izglītības zinātņu un psiholoģijas fakultātes Izglītības pētniecības institūta mājas lapā <https://www.ipi.lu.lv/publikacijas-1/materiali-skolotajiem/>.

Rīga 2024

SATURS

LASĪTPRASMES MĒRĪŠANAS TESTU SAGATAVOŠANA <i>PIRLS PĒTĪJUMAM</i>	3
<i>Vispārējās uzdevumu izstrādes vadlīnijas</i>	3
<i>Vadlīnijas uzdevumu ar dotiem atbilžu variantiem izveidei</i>	6
<i>Vadlīnijas brīvo atbilžu uzdevumu izveidei</i>	8
<i>Vispārējās vērtēšanas vadlīnijas brīvo atbilžu uzdevumiem</i>	10

LASĪTPRASMES MĒRĪŠANAS TESTU SAGATAVOŠANA PIRLS PĒTĪJUMAM

Vispārējās uzdevumu izstrādes vadlīnijas

Lasītprasmes pārbaudes uzdevumu izstrādes un vērtēšanas vadlīniju apraksts adaptēts no Mullis & Martin (2017) materiāla *PIRLS 2016 Item Writing Guidelines*, kas interesentiem pieejams https://timssandpirls.bc.edu/publications/pirls/2016-methods/pdf/P16_ItemWritingGuidelines.pdf.

Sastādot uzdevumus skolēniem par kādu izlasītu tekstu ar nolūku pārbaudīt lasītā izpratni, jābūt ievērotiem šiem noteikumiem:

- Jautājumiem jābūt par teksta galveno domu. Nevajadzētu jautāt par sīkām, nenozīmīgām detaļām, bet pārliecināties, ka skolēns ir spējīgs uztvert un paskaidrot teksta galveno domu;
- Jautājumu un uzdevumu komplektam ir jāaptver viss teksts. Ja ir kāda teksta daļa, par kuru nav uzdevumu, tad nav pamatojuma šo tekstu vai daļu izmantot lasītprasmes pārbaudē;
- Uzdevumiem ir jābūt tādiem, lai tos varētu izpildīt tikai gadījumā, ja skolēns šo tekstu ir lasījis. Uzdevums nedrīkst būt pārāk vispārīgs vai nesaistīts ar tekstu. Šo nosacījumu ir grūti, bet īpaši svarīgi ievērot, sastādot uzdevumus par informatīviem tekstiem.

PIRLS testos katram tekstam tiek sastādīti 12 – 14 uzdevumi, ievērojot šādas pamatnostādnes (Mullis, Martin, 2017):

- Pirmajiem uzdevumiem ir jābūt vienkāršākiem – šādu uzdevumu mērķis ir “sagatavot” skolēnu iedziļināties tekstā. Jautājumi aptver svarīgu vai arī pamata informāciju, kas atrodama teksta sākumā;
- Uzdevumiem jābūt sakārtotiem saskaņā ar teksta gaitu – jautājumi par teksta sākumu atrodas sākumā, par teksta beigām – beigās. Īpaši svarīgi šo secību ievērot gadījumos, kad uzdevuma mērķis ir novērtēt skolēna prasmi iegūt informāciju vai izdarīt vienkāršus secinājumus. Nav pieļaujams, ka, meklējot pareizo atbildi tekstā, skolēnam ir jātērē laiks, pārmeklējot visu tekstu;
- Uzdevumi augstāku kognitīvo līmeņu novērtēšanai ir jāiekļauj pamīšus starp citiem uzdevumiem. Uzdevumiem, kuru izpilde prasa teksta interpretēšanu, integrēšanu vai izvērtēšanu, ir jāaptver dažādas teksta daļas, tie nedrīkst būt tikai kā paši pēdējie

uzdevumi. Šāda uzdevumu organizācija ļauj novērtēt arī to skolēnu lasītprasmi, kuri kaut kādu iemeslu, piemēram, laika trūkuma dēļ, nevarēs izpildīt visus uzdevumus.

- Par katru tekstu ir jāizveido viens visaugstākās sarežģītības (3 punktu) uzdevums. Tam ir jāļauj skolēnam demonstrēt prasmi integrēt, interpretēt un novērtēt. Tā mērķis ir dot skolēnam iespēju demonstrēt visdziļāko teksta izpratni. Parasti šāds uzdevums ir tikai viens, jo tā izpilde prasa vairāk laika. Lai motivētu skolēnus šo uzdevumu izpildīt, tas nedrīkst būt pēdējais uzdevums, bet tas noteikti nedrīkst būt arī viens no pirmajiem uzdevumiem.
- Uzdevumu komplektam par vienu tekstu ir jābūt neatkarīgiem vienam no otra. Pareiza vai nepareiza atbilde uz vienu jautājumu nedrīkst ietekmēt skolēna atbildi uz citu jautājumu. Nepieciešams uzmanīties arī no situācijas, kur viena uzdevuma teksts vai atbilžu varianti dod mājienu skolēnam par pareizo/nepareizo atbildi uz citu uzdevumu. Īpaša uzmanība jāpievērš, lai brīvo atbilžu uzdevumos atbildēs tiktu prasīta zināma konkrētība un detalizācija, lai teksta galveno domu nevarētu pasniegt kā pareizo atbildi uz visiem jautājumiem.

Veidojot uzdevumus, to autoram ir jāizveido arī visu iespējamo pareizo un nepareizo atbilžu uzskaitījums. Brīvo atbilžu gadījumos jā sagatavo detalizēts sagaidāmās pareizās atbildes satura apraksts. Jānoformulē arī uzdevuma vērtēšanas vadlīnijas – cik punktu par kāda veida atbildi skolēnam iespējams iegūt.

Sastādot uzdevumu komplektu par tekstu jāņem vērā šādi aspekti (Mullis, Martin, 2017):

- Testam paredzētais laiks. – Piemēram, viena *PIRLS* testa daļa ir 40 minūšu gara un tiek sagaidīts, ka 4. klases skolēnam nepieciešama aptuveni minūte, lai atbildētu jautājumu ar dotiem atbilžu variantiem, un 1 – 2 minūtes, lai uzrakstītu īsu brīvo atbildi vienkāršiem uzdevumiem. Sarežģītākajiem uzdevumiem atbildes sagatavošanai tiek plānots laiks līdz 5 minūtēm.
- Atbilstība vecumam. – Sastādot uzdevumus, nepieciešams ņemt vērā konkrētā vecumposma sagaidāmās prasmes un intereses. Piemēram, uzdevumiem un tekstiem ir jābūt saprotamiem un izpildāmiem 4. klases vecuma skolēniem.
- Uzdevumu grūtība. – Gatavojot uzdevumus, vienmēr nepieciešams nodrošināt dažādību. Uzdevumiem ir jābūt gan vienkāršiem, gan sarežģītiem. Dažādu uzdevumu mērķis ir pēc iespējas efektīvāk noteikt atšķirības skolēnu lasītprasmes līmeņos. Ja kādu uzdevumu var atbildēt gandrīz visi skolēni vai pretēji – gandrīz neviens, šāds uzdevums netiek uzskatīts par piemērotu *PIRLS* testam.

- Izvairīšanās no nevienlīdzības. – Sastādot uzdevumus, nepieciešams domāt par skolēniem, kuri tos pildīs. Nedrīkstētu rasties situācija, kad uzdevums kādai skolēnu grupai ir vieglāk atbildams dzimuma, iepriekšējās pieredzes, ģeogrāfiskās lokācijas, ģimenes sociāli ekonomiskā statusa, reliģiskās pārliecības vai citu apstākļu rezultātā.

Jautājumu un uzdevumu formulējumiem jāatbilst šādiem nosacījumiem (Mullis, Martin, 2017):

- Jāiekļauj tikai tā informācija, kura padara uzdevumu skaidru un nepārprotamu (jāizvairās no liekvārdības). Skolēnam būtu jāvar sniegt atbilde uz jautājumu pat bez piedāvāto atbilžu variantu izlasīšanas, ja tādi ir;
- Jāatsakās no papildus informācijas ietveršanas, jo tā, visticamāk, novērsīs skolēnus no pareizās atbildes un radīs nevajadzīgu apjukumu;
- Jāizvairās no nolieguma. Ja bez nolieguma vārda nav iespējams iztikt, tas ir jāizceļ vai jāpasvīturo. Jautājumi ar nolieguma priekšlikumiem nav atļauti (piemēram, jautājums “Vai Žanna negribēja runāt ar grifu?” paredzētu atbildes: “Jā, Žanna negribēja...” vai “Nē, Žanna gribēja...”, kas sava piņķerīgā formulējuma dēļ radītu tikai apjukumu, neērtības un lieku laika patēriņu);
- Ja uz jautājumu nav iespējams atbildēt viennozīmīgi, tajā jāiekļauj “mīkstinošu” frāzi, piemēram, “pārsvarā”, “kurš no minētajiem”, u.c.

Vadlīnijas uzdevumu ar dotiem atbilžu variantiem izveidei

Uzdevumi ar dotiem atbilžu variantiem var tikt veiksmīgi izmantoti skolēnu lasītprasmes novērtēšana un galvenie ieguvumi no to lietošanas ir šādi:

- tiek ietaupīts laiks, jo šādu uzdevumu atbildēšana skolēniem veicas ātrāk nekā brīvo atbilžu konstruēšana,
- iespējams novērtēt arī to skolēnu lasītprasmes līmeni, kuri ir slinki uz izvērstu atbilžu rakstīšanu.

Viens no uzdevumu ar dotiem atbilžu variantiem ir tāds, kurā jāsarindo notikumi pareizā secībā, bet biežāk izmanto jautājumu vai apgalvojumu ar dotiem četriem atbilžu variantiem, no kuriem tikai viens ir pareizā atbilde. Dotie atbilžu varianti var būt gan teksta, gan attēla formātā.

Saskaņā ar *PIRLS* pētījuma vadlīnijām, gatavojot uzdevumus ar dotiem atbilžu variantiem, ļoti ieteicams ievērot šos noteikumus (Mullis, Martin, 2017):

- jāpārliecinās, ka starp dotajiem atbilžu variantiem ir tikai viena pareizā atbilde;
- jāpārliecinās, ka visi atbilžu varianti ir savstarpēji neatkarīgi. Nedrīkstētu būt situācija, kad vairāki atbilžu varianti papildina viens otru, ja pareiza ir tikai viena. Tāpat nedrīkst pieļaut, ka pareizā atbilde ir iekšēji pretrunīga, aptverot gan, piemēram, “jā” un “nē” vienlaicīgi;
- ģpaši liela uzmanība jāpievērš atbilžu formulējumam – tam ir jābūt gramatiski saskaņotam ar pašu jautājumu un viegli un nepārprotami interpretējamam. Jāizvairās no homonīmu lietošanas;
- pareizajām un nepareizajām atbildēm jābūt vizuāli un gramatiski vienādām. Nedrīkst pieļaut, ka pareizā atbilde ir būtiski garāka, sarežģītāka/vienkāršāka vai vairāk/mazāk detalizēta nekā nepareizās;
- jācenšas veidot pēc iespējas tsākus atbilžu variantus. Ja kāda frāze atkārtojas vairākkārt, to vajadzētu ietvert jautājumā;
- frāzes, kuras ir ietvertas jautājumā, nedrīkst rakstīt arī atbilžu variantos, jo tas var mudināt skolēnu domāt, ka kāda atbilde ir pareizāka par citām;
- nekādā gadījumā nav pieļaujami tādi atbilžu varianti, kā: “visi minētie” vai “neviens no minētajiem”. Šādi jautājumi nevajadzīgi patērē laiku un nogurdina lasītāju.

Gatavojot dotos atbilžu variantus, nepareizo atbilžu izveide nav viegls uzdevums. Lai nepareizās atbildes testā darbotos pareizi, tām ir jābūt ticamām. No “zila gaisa” izdomāta nepareizā atbilde, iespējams, skolēniem nešķitīs ticama, un tas pārbaudes darbu padarīs vieglāku savukārt izlasītā teksta izpratni – grūtāk nomērāmu. Ticamas nepareizās atbildes iespējams iegūt,

analizējot skolēnu iepriekš sniegtās atbildes uz līdzīgiem jautājumiem un piedāvājot biežākās kļūdas kā atbilžu variantus. Ticamas nepareizās atbildes iespējams izveidot arī no iespējamām pārpratumiem, kas varētu rasties, skolēnam lasot tekstu. Arī gadījumos, ja nav pieejamas iepriekš sniegtas skolēnu atbildes vai varbūtēji pārpratumu cēloņi, nepareizajām atbildēm ir jābūt balstītām tekstā un jābūt saprātīgām. Nepareizajām atbildēm nevajadzētu būt “aķīgām”, un veidotājiem jāpatur prātā, ka testa mērķis ir izmērīt skolēna lasītprasmi nevis atjautību.

1. tabulā piedāvāts pārbaudes jautājumu saraksts uzdevumu veidotājiem. Ja atbilde uz visiem jautājumiem ir “jā”, tad, ļoti iespējams, ka ir izveidots testēšanai derīgs uzdevums ar dotiem atbilžu variantiem. Protams, ka visi izveidotie uzdevumi jāpārbauda praksē un jāveic labojumi, ja nepieciešams. Piemēram, ja izrādās, ka skolēni neizvēlas kādu no nepareizajiem atbilžu variantiem, tad tas ir jāmaina uz ticamāku. Vai, ja labi lasītāji vairumā gadījumu izvēlas kādu no nepareizajām atbildēm, arī tas ir signāls, ka kaut kas nav kārtībā ar tās formulējumu, jo testa mērķis ir atšķirt skolēnus ar augstu prasmju līmeni no skolēniem ar zemām prasmēm. Kļūdaini izveidoti uzdevumi traucē to izdarīt.

1. tabula.

Uzdevumu ar dotiem atbilžu variantiem pārbaudes saraksts

Pārbaudes jautājums	Jā	Nē
Vai skolēnam ir jāizlasa teksts, lai varētu atbildēt uz jautājumu?		
Vai uzdevums ir skolēniem saprotams?		
Vai uzdevums nav saistīts ar dzimuma, kultūras vai ģeogrāfiskās atrašanās vietas aizspriedumiem vai tradīcijām?		
Vai jautājums formulēts bez nolieguma?		
Vai jautājumam ir iespējama tikai viena pareiza atbilde?		
Vai nepareizie atbilžu varianti ir ticami, bet acīm redzami nepareizi?		
Vai doto atbilžu lingvistiskā konstrukcija ir vienāda?		
Vai vārdi no jautājuma neatkārtojas atbilžu variantos?		
Vai ir skaidrs, kāds kognitīvais līmenis ar uzdevumu tiek mērīts?		

Vadlīnijas brīvo atbilžu uzdevumu izveidei

Uzdevumi, kuros skolēnam jāsniedz atbilde brīvā formā, parasti neietver nekādus mājienus vai precīzas norādes uz pareizo atbildi, tāpēc tie uzskatāmi par precīzākiem skolēna lasītprasmes mērinstrumentiem. Tomēr atbildes sniegšana uz šādu jautājumu parasti prasa vairāk laika nekā izvēlēties vienu no dotiem atbilžu variantiem, tāpēc šādu uzdevumu skaits *PIRLS* testā ir ierobežots. Turklāt uzdevuma sastādītājam šāda tipa jautājumi ir īpaši uzmanīgi jāpārdomā, jo skolēni var dažādi uztvert tajā prasīto un sniegt atbildes uz pilnīgi atšķirīgiem jautājumiem, un tās visas var būt pareizas.

Tipiski šāda veida uzdevumi lūdz skolēnam sniegt rakstisku atbildi uz jautājumu, bet brīvās atbildes uzdevums var izskatīties arī kā daļēji aizpildīta tabula, kura skolēnam jāpabeidz, ierakstot trūkstošo informāciju.

Sastādot brīvo atbilžu uzdevumu, svarīgi atcerēties, ka uzdevuma formulējumam pēc iespējas precīzāk jāietver tos aspektus, kas tiek sagaidīti skolēna atbildē, tai pat laikā, nepasakot priekšā pareizo atbildi. Skolēns nevarēs sniegt pilnvērtīgu atbildi, ja viņam jautājums nebūs skaidri uztverams pat tad, ja viņš(-a) šo atbildi zinās.

Tādu paskaidrojošu vārdu izmantošana, kā “paskaidro”, “apraksti”, utt., palīdz skolēnam precīzāk saprast, kas tiek sagaidīts atbildē, nekā, piemēram, “diskutē”, “komentē”, utt. Ja tiek gaidīta konkrēta apjoma atbilde, tad jautājumu vēlams formulēt, ietverot sagaidāmo rezultātu, piemēram, “Mini trīs iemeslus ...”. Tas skolēnam palīdzēs precīzāk atbildēt uz jautājumu, kā, piemēram: “Nosauc vairākus iemeslus ...” utml.

Testa vizuālais noformējums ir svarīgs. Brīvo atbilžu jautājumos ir vēlams norādīt sagaidāmo atbildes garumu vārdos vai arī atvēlēt paredzētajam apjomam piemērotu brīvu vietu uzdevumu lapā. Piemēram, ja no skolēna tiek sagaidīta gara atbilde, tad teksta lauks ir platāks nekā gadījumos, kad tiek gaidīta īsa atbilde. Ja atbildē plānots atsevišķu punktu uzskaitījums, tad vēlams norādīt katram punktam paredzētu vietu, kurā ierakstīt atbildi.

Brīvo atbilžu uzdevumu autoriem ieteicams izmantot 2. tabulu (Mullis, Martin, 2017), lai pārliecinātos, ka uzdevuma veidošanā nav pieļautas kļūdas. Ja atbilde uz visiem jautājumiem ir “jā”, tad uzdevumu var izmēģināt testā. Ja pēc izmēģināšanas izrādās, ka, piemēram, par spīti precīzām norādēm, skolēni tās nav ievērojuši, tad ir skaidrs, ka jāmaina vai nu norāžu saturs vai testa lapas dizains.

Brīvo atbilžu uzdevumu pārbaudes saraksts

Pārbaudes jautājums	Jā	Nē
Vai skolēnam ir jāizlasa stāsts, lai varētu atbildēt uz jautājumu?		
Vai uzdevums ir skolēniem saprotams?		
Vai uzdevums nav saistīts ar dzimuma, kultūras vai ģeogrāfiskās atrašanās vietas aizspriedumiem vai tradīcijām?		
Vai uzdevumā nav nekā skolēniem nezināma, kas padara to sarežģītāku?		
Vai skaidri formulēts, kas skolēniem jā dara, lai iegūtu maksimālu vērtējumu par atbildi?		
Vai uzdevumu var izpildīt tam paredzētajā laikā?		
Vai uzdevuma vērtēšanas vadlīnijās ir aprakstītas pareizās un nepareizās atbildes?		
Vai vērtēšanas vadlīnijās sniegtas katram iegūstamajam punktu skaitam atbilstošas atbildes (piemēram, kādas atbildes jāsniedz, lai iegūtu 0, 1, 2 vai 3 punktus)?		
Vai vērtēšanas vadlīnijās ir skaidri definēti vērtēšanas kritēriji un doti saprotami piemēri?		
Vai ir skaidrs, kāds kognitīvais līmenis ar uzdevumu tiek mērīts?		

Veidojot brīvo atbilžu uzdevumu, paralēli jāizstrādā arī iespējami precīzas tā vērtēšanas vadlīnijas, lai nodrošinātu, ka visi skolēni tiek vērtēti vienlīdzīgi. Vispārējās brīvo atbilžu vērtēšanas vadlīnijas, kas tiek izmantotas *PIRLS* testos un uz kuru pamata tiek veidotas specifiskas vērtēšanas vadlīnijas katram brīvo atbilžu uzdevumam, aprakstītas nākamajā apakšnodaļā.

Vispārējās vērtēšanas vadlīnijas brīvo atbilžu uzdevumiem

PIRLS testos visas skolēnu sniegtās atbildes tiek vērtētas saskaņā ar vērtēšanas vadlīnijām vērtējumu skalā no nulles līdz trīs punktiem. Vērtēšanas vadlīnijas izstrādātas katram uzdevumam. Īpaša uzmanība tiek pievērsta brīvo atbilžu vērtēšanai. Vērtēšanas vadlīnijās minēti skolēnu atbilžu parametri, kuri uzskatāmi par apliecinājumu mērītajam kognitīvajam līmenim. Piemēram, ja skolēns kādā no brīvās atbildes uzdevumiem saņēmis vērtējumu nulle, tas norāda uz nepareizu teksta vai jautājuma izpratni vai arī sniegtās atbildes vispārīgumu jeb konkrētības trūkumu. *PIRLS* testos ar speciālu kodu vērtē atbildes, kuras nav tikušas uzrakstītas – t.i., skolēns nav ticis līdz uzdevuma pildīšanai vai atstājis atbildes laukumu tukšu. Šādu atbildi nevar vērtēt ar 0, jo uzdevuma nepildīšana nav tas pats, kas nepareizas atbildes sniegšana. Turpmāk tekstā tiks paskaidroti vispārējie vērtēšanas kritēriji, kā arī doti uzdevumu un to vērtēšanas piemēri, kas lasītājam ļaus gūt precīzāku priekšstatu par *PIRLS* testa uzdevumiem un to vērtēšanu.

Visas turpmāk aprakstītās vērtēšanas vadlīnijas veidotas tā, lai padarītu vērtēšanas kritērijus pēc iespējas konkrētākus, tai pašā laikā, atļaujot noteiktu atbilžu diapazonu (Mullis, Martin, 2017).

Viena punkta jautājumi parasti atbilst vienkāršākajiem uzdevumiem, kuru mērķis ir pārliecināties, vai skolēns prot atrast informāciju tekstā un izdarīt tiešus secinājumus no tās. Vispārējo vērtēšanas vadlīniju piemēru uzdevumiem, kuros par pareizu atbildi iespējams iegūt vienu punktu, skat. 3. tabulā.

3. tabula.

Vispārējie vērtēšanas kritēriji brīvo atbilžu uzdevumiem, kuros iespējams iegūt vienu punktu	
Punktu skaits	Pamatojums punktu piešķiršanai
Viens punkts	Skolēna atbilde demonstrē jautājumā ietverto aspektu izpratni. Atbilde aptver visu jautājumā prasīto. Pareizā atbilde ir atrodama dotajā tekstā tiešā veidā.
Nulle punktu	Skolēna atbilde nav visaptveroša. Tā uz jautājumu atbild daļēji vai neatbild vispār. Tā var ietvert pārāk plašu skaidrojumu, tādējādi pazaudējot atbildes jēgu. Šo vērtējumu saņem arī skolēni, kuri savu atbildi ir izsvītājuši vai izdzēsuši, kuri atbildes vietā ir zīmējuši vai jebkā citādi paiduši to vērtētājam nesaprotamā un jautājumam neatbilstošā formā un veidā.

Divu punktu jautājumi parasti atbilst sarežģītākiem uzdevumiem, kuru mērķis ir pārliecināties, vai skolēns prot ne tikai atrast informāciju tekstā un izdarīt tiešus secinājumus, bet arī māc iegūto informāciju interpretēt un pielietot. Vispārējo vērtēšanas vadlīniju piemēru uzdevumiem, kuros par pareizu vai daļēji pareizu atbildi iespējams iegūt vienu vai divus punktus, skat. 4. tabulā.

4. tabula.**Vispārējie vērtēšanas kritēriji brīvo atbilžu uzdevumiem, kuros iespējams iegūt divus punktus**

Punktu skaits	Pamatojums punktu piešķiršanai
Divi punkti	Skolēna atbilde demonstrē jautājumā ietverto aspektu pilnīgu izpratni. Atbilde ietver visus prasītos elementus. Skolēns nepieciešamības gadījumā prot demonstrēt tādu teksta izpratni, kura pārsniedz burtisku izpratni. Skolēns prot izdarīt secinājumus vai sniegt vērtējumu vai interpretāciju, vai arī skolēns prot atrast tekstā konkrētu informāciju, lai izdarītu secinājumu vai sniegtu vērtējumu.
Viens punkts	Skolēna atbilde demonstrē jautājumā ietverto aspektu daļēju izpratni. Atbilde aptver jautājumā prasītos elementus daļēji, bet ne pilnībā. Var arī būt situācija, kur skolēna atbilde aptver visus jautājumā prasītos elementus pilnībā, tomēr tā rāda, ka skolēns spēj izdarīt tikai tiešus secinājumus, tekstu uztvert burtiski, nespēj to interpretēt. Skolēns saņem vienu punktu no diviem arī gadījumos, ja sniegtajā atbildē nav pierādījumu no teksta vai arī tā ir pārāk vispārīga un ar tekstu nesaistīta.
Nulle punktu	Skolēna atbilde liecina par pilnīgi nepareizi izprastu vai neizprastu jautājumu vai tekstu, uz kuru jautājums attiecināms. Iespējams, skolēns atbildē ir centies norādīt kādus vai visus jautājumā prasītos aspektus, tomēr sniegtā atbilde ir pilnībā neatbilstoša lasītajam tekstam. Tāpat kā viena punkta jautājumos, arī divu punktu jautājumos skolēns saņem vērtējumu nulle, ja sniegtā atbilde ir pārāk plaša. Šo vērtējumu saņem arī skolēni, kuri savu atbildi ir izsvītrojuši vai izdzēsuši, atbildes vietā zīmējuši vai jebkā citādi pauduši to vērtētajam nesaprotamā un jautājumam neatbilstošā formā un veidā.

Trīs punktu jautājumi parasti atbilst vissarežģītākajiem uzdevumiem. Šajos uzdevumos skolēnam netiek prasīts atrast informāciju tekstā un to tiešā veidā uzrakstīt, bet gan interpretēt un pielietot tekstā pausto informāciju vai idejas, kā arī izvērtēt un izteikt savu personīgo viedokli par teksta saturu vai tā atsevišķām daļām. Vispārējo vērtēšanas vadlīniju piemēru uzdevumiem, kuros par pareizu vai daļēji pareizu atbildi iespējams iegūt vienu, divus vai trīs punktus, skat. 5. tabulā.

5. tabula.**Vispārējie vērtēšanas kritēriji brīvo atbilžu uzdevumiem, kuros iespējams iegūt trīs punktus**

Punktu skaits	Pamatojums punktu piešķiršanai
Trīs punkti	Skolēna atbilde demonstrē jautājumā ietverto aspektu pilnīgu izpratni. Atbilde ietver visus jautājumā prasītos elementus. Skolēns prot demonstrēt tādu teksta izpratni, kas pārsniedz burtisko izpratni. Skolēns prot izdarīt secinājumus vai sniegt vērtējumu vai interpretāciju. Skolēns demonstrē izpratni par salīdzinoši sarežģītām un/vai abstraktām idejām, prot izteikt teksta galveno domu un izdarīt secinājumus no tās vai arī sniegt savu interpretāciju.
Divi punkti	Skolēna atbilde demonstrē jautājumā ietverto aspektu apmierinošu izpratni. Skolēna atbilde var ietvert visus jautājumā prasītos elementus, bet nesniedz pierādījumus izpratnei par tekstā sniegtajiem sarežģītajiem vai abstraktajiem aspektiem. Skolēna sniegtā informācija daļēji apstiprina viņa izpratni par sarežģītajiem/abstraktajiem teksta aspektiem, tomēr atbildē sniegtā informācija nav pietiekami pamatota ar pierādījumiem no teksta.
Viens punkts	Skolēna atbilde demonstrē jautājumā ietverto aspektu izpratni minimālā līmenī. Atbilde var aptvert jautājumā ietverto elementu daļēju atspoguļojumu. Skolēns, iespējams, demonstrē izpratni par kādu specifisku ideju vai tekstā paustu domu, bet tikai burtiskā nozīmē, nenodrošinot sasaisti ar tekstu. Ja jautājumā tiek prasīts sniegt pamatojumu secinājumam vai interpretācijai no teksta, skolēnu atbildes to iekļauj nepietiekami vai arī sniegtie pierādījumi nav atrodami tekstā.
Nulle punktu	Līdzīgi kā iepriekš, skolēns saņem vērtējumu nulle gadījumos, ja nav spējis demonstrēt jautājuma vai teksta izpratni. Skolēna atbildes, iespējams, ietver kādu nelielu daļu nepieciešamo aspektu, tomēr to apjoms nav pietiekams, lai vērtējais varētu sniegtu informāciju uzskatīt par izpratnes demonstrējumu. Skolēns saņem vērtējumu nulle, ja sniegtā atbilde ir pārāk plaša. Šo vērtējumu

Punktu skaits	Pamatojums punktu piešķiršanai
	saņem arī skolēni, kuri savu atbildi ir izsvītrojuši vai izdzēsuši, atbildes vietā zīmējuši vai jebkā citādi pauduši to vērtētājam nesaprotamā un jautājumam neatbilstošā formā un veidā.

Papildus iepriekš aprakstītajām vērtēšanas vadlīnijām īpaši kritiski jāizvērtē tās skolēnu atbildes, kuras var demonstrēt augstu detalizāciju, apliecināt dziļu teksta izpratni, bet tai pat laikā, nekādi nebūt saistītas ar uzdoto jautājumu. Par interesantām atbildēm vai atbildēm, kuras ir garas un detalizētas, bet neatbild uz jautājumu, punkti netiek piešķirti. Tāpat ir svarīgi neinterpretēt skolēna sniegto atbildi, bet izvērtēt tikai to, ko skolēns ir uzrakstījis, jo nav iespējams noteikt, vai skolēns kādu atbildi ir sniedzis nepilnīgi tāpēc, ka viņam, piemēram, nepietika laika, vai arī tāpēc, ka tomēr nezināja atbildi. Gadījumos, kad skolēns ir sniedzis pietiekamas detalizācijas atbildi kopā ar lieku, iespējams, nepareizu informāciju, ieteicams lieko informāciju ignorēt un piešķirt punktus tikai par pareizo atbildes daļu. Gadījumos, kad liekā informācija ir tiešā pretrunā ar pareizo atbildes daļu vai nepareizās informācijas ir būtiski vairāk vai detalizētāka, punktu piešķirt nedrīkst. Šie gadījumi var liecināt, ka skolēns tomēr vai nu nav pārliecināts par savu atbildi, vai arī ir pārrakstījis lielu daļu teksta cerībā, ka kaut kas jau būs pareizi.

Lai mazinātu iespēju, ka atbilžu vērtētāja viedokli par skolēna sniegto atbildi uz vērtējamo jautājumu ietekmē tā paša skolēna atbilde uz citu testa jautājumu, tiek ieteikts vienlaicīgi vērtēt visu skolēnu atbildes uz vienu jautājumu. Šāda vērtēšanas sistēma nodrošinās, ka vērtējums uz katru jautājumu visiem skolēniem būs konsekvents.

Vērtējot skolēnu sniegtās atbildes, iegūto punktu skaitu nedrīkst ietekmēt skolēna rokraksts, pareizrakstība vai vārdu krājums, vērtēta tiek tikai skolēna lasītprasme (Mullis, Martin, 2017).

Par to, kā viss šajā nodaļā aprakstītais īstenots *PIRLS* testā, lasītājs varēs pārliecināties nākamajās divās nodaļās, kurās sniegti lasītprasmes novērtēšanā izmantoto tekstu, uzdevumu un atbilžu vērtēšanas vadlīniju piemēri, rezultātu statistika katram uzdevumam un atsevišķu gadījumu komentāri.

Iespējams, tekstu un uzdevumu valoda lasītājam var šķist “kokaina”, “nedabīga” vai kā citādi neraksturīga vai nepierasta. Cēlonis valodas specifikai ir fakts, ka pētījuma instruments nav mākslas darbs (kā to varētu uztvert brīva tulkojuma apstākļos), bet gan stingri reglamentēts materiāls. Tekstu un uzdevumu oriģināli ir angļu valodā, kuru tulkošanai jāievēro ļoti strikti noteikumi. Piemēram, nedrīkst tekstam ne pievienot, ne noņemt vārdus, nedrīkst vietniekvārdu aizstāt ar lietvārdu un otrādi, nedrīkst pārfrāzēt vai mainīt teikuma konstrukcijas, jo šādas izmaiņas lasāmo tekstu var padarīt vai nu vieglāku vai grūtāku. Ievērojot šos noteikumus, tiek iegūts teksts, kas varbūt visās valodās neizklausās ļoti “dabīgi”, bet toties visās valodās ir vienāds

no satura un grūtības viedokļa. Un tieši tas, ka izmantotie instrumenti visiem ir vienādi, ir salīdzinošo izglītības pētījumu mērījumu validitātes un drošuma pamatā.